

KORKUT ATA TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI DERGİSİ
Uluslararası Dil, Edebiyat, Kültür, Tarih, Sanat ve Eğitim Araştırmaları Dergisi

The Journal of International Language, Literature, Culture, History, Art and Education Research

Sayı/ Issue 21 (Haziran/ June 2025), s. 52-61
Geliş Tarihi-Received: 15.04.2025
Kabul Tarihi-Accepted: 30.06.2025
Araştırma Makalesi-Research Article
ISSN: 2687-5675
DOI: 10.5281/zenodo.15723852

Âşık Celal Yenitürk'ün (Celalî) Şiirlerinde Göç Teması

Migration Theme in the Poems of Âşık Celal Yenitürk (Celalî)

Ahmet ÖNTÜRK*

Öz

Göç olgusu, Türk halk kültürü açısından büyük önem arz eden âşık edebiyatında da sıkça işlenen konulardan olmuştur. Âşık şiirinde göç olgusu gurbet temasıyla birlikte anlatılmaktadır. Birçok âşığın şiirinde göç olgusu önemli bir yer edinmiştir. Bu âşıklardan biri de Âşık Celalî'dir. Günümüz âşık edebiyatının önemli temsilcilerinden biri olan Âşık Celalî, 1952 yılında Van'ın Kasımoğlu Köyü'nde dünyaya gelmiştir. Celalî, küçüklüğünde geçirmiş olduğu bir göz hastalığı neticesinde görme yetisini kaybetmiştir. Küçük yaşlardan itibaren âşıklık kültürüne ilgi duyan Celalî, radyodan dinlediği türkülerini ezberleyerek âşık edebiyatını tanıma fırsatı bulmuştur. Ayrıca Van'ın âşıklık geleneğinin icra edildiği kahvehanelere gitmiş ve bu kahvehanelere gelen bazı âşıklardan etkilenmiştir.

Celalî, şiirlerini Türk halk kültürüne uygun olarak hece ölçüsüyle ve sade bir üslupla yazmıştır. Celalî'nin şiirlerinde aşk, tasavvuf, ilim, vatan, bayrak, tabiat ile ilgili konuların işlendiği görülmektedir. Bu unsurların yanı sıra Celalî'nin şiirlerinde göç ve gurbet temalı şiirler de vardır. Göç eden âşıklarda bir sıra özlemi ve gurbetten şikâyet görülür. Birçok âşığın şiirlerine yansıyan göç olgusu Celalî'nin şiirlerinde gurbet, köyden kente göç, dış göç, Türkmenlerin yayla göçleri vb. şekillerde işlenmektedir. Bu çalışmada göç unsurunun Âşık Celalî'nin şiirlerine yansımaları incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Celalî, göç, âşıklık, gurbet, âşık şiiri.

Abstract

The phenomenon of migration has been one of the subjects frequently covered in minstrel literature, which is of great importance for Turkish folk culture. In minstrel poetry, the phenomenon of migration is described together with the theme of expatriation. The phenomenon of migration has taken an important place in the poetry of many minstrels. One of these minstrels is Âşık Celalî. Âşık Celalî, one of the important representatives of today's minstrel literature, was born in 1952 in Kasımoğlu Village of Van. Celalî lost his sight as a result of an eye disease he had when he was young. Celalî, who was interested in minstrel culture from an early age, had the opportunity to get to know minstrel literature by memorizing the folk songs he listened to on the radio. He also visited coffeehouses where Van's minstrelsy tradition was practiced and was influenced by some minstrels who came to these coffeehouses.

Celalî wrote his poems in syllabic meter and in a simple style in accordance with Turkish folk culture. Celalî's poems deal with love, mysticism, science, homeland, flag and nature. In addition to these elements, Celalî's poems also include poems on the themes of migration and

* Dr., Bağımsız araştırmacı, Türk Dili ve Edebiyatı/Türk Halk Bilimi, e-posta: ahmetonturk5585@gmail.com, ORCID: 0009-0001-3249-9876.

expatriation. A longing for home and a complaint about expatriation are seen in the emigrated minstrels. The phenomenon of migration, which is reflected in the poems of many minstrels, is treated in Celali's poems in the forms of expatriation, migration from village to city, foreign migration, highland migration of Turkmens, etc. In this study, the reflections of the element of migration on Âşık Celali's poems are analyzed.

Keywords: Celali, migration, minstrelsy, expatriation, minstrel poetry.

Giriş

İnsanların sosyal, ekonomik vb. sebeplerden dolayı bir yerden başka bir yere gitmelerine göç denmektedir. Göç etmek uluslararası bir sınırı geçmek şeklinde olabileceği gibi yaşanan ülke sınırları içerisindeki yer değişikliği şeklinde de olabilir. Ayrıca göçler zorunlu veya gönüllü olarak da sınıflandırılabilir. Esasen göç etmek birey veya aile için çok zor verilen bir karardır. Göç eden insanlar veya toplumlar, bilinmeyenlerle dolu bir geleceğe yol alırlar. Bu yönüyle göç gönüllü veya zorunlu olarak gerçekleşse de göçe maruz kalanlar için yaşadığı yeri bırakıp başka yerlere gitmek çeşitli zor durumları beraberinde getirebilmektedir (Adıgüzel, 2018, s. 3). İnsan doğduğu, büyüdüğü, kültürünü benimsediği ve aidiyet hissettiği yerle duygusal bir bağ kurar. Bu vesile ile içerisinde yaşadığı toplum ona huzurlu ve rahat bir hissiyat sunar. Göç etmek ise insanın hem büyümüş olduğu mekândan hem de yetişmiş olduğu toplumdan ayrı kalmasından dolayı kurulmuş olan bu bağ zedeleyen bir unsurdur (Ekici & Tuncel, 2015, s. 9-10). Göç etme kendiliğinden oluşan bir durum değildir. Bu kararın alınmasında bireyin yaşamakta olduğu yerin artık yaşanacak koşullara sahip olmaması durumu vardır. Dolayısıyla göç edenler bulunmuş oldukları koşullardan daha iyi koşullara sahip olma amacıyla göç etmektedirler (Bilgi, 2006, s. 1). Göç unsuru insanlar için sadece bir yer değiştirme olmayıp onların kültürlerini, edebiyatlarını vd. birçok unsuru da etkilemektedir. Bu açıdan göç olgusunun Türk halk kültürü dikkate alındığında önemli bir yeri olduğu görülmektedir.

Türk kültüründe "göç" kelimesi çeşitli anlamlarda kullanılmaktadır. Halk arasında en sade kullanımıyla göç, bir yerden başka bir yere taşınmaktır. Geleneksel Türk kültürü, üretim ve tüketime bağlı göçer, yarı göçer ve yaylacı yapıya göre şekillenmiştir. Bundan dolayı Türk kültürünün önemli unsurları arasında göç ve göçmenlik unsurları vardır. Türk halk edebiyatında göç ve göçmenlik gibi unsurlar Türklerin destan dönemlerinden itibaren tarihsel bir olgu şeklinde günümüze kadar devam etmiş ve Türk kültüründe önemli bir yer edinmiştir (Arı & Türkan, 2018, s. 265-266). Bu bakımdan Uygurların *Göç Destanı*'nı güzel bir örnek teşkil eder. Destanda Yülün Tigin'in siyasi bir evlilik yapması ve Çinlilerin bu durumu kullanarak Uygurları göçe zorladığı görülür. Kırgızların *Baktı-Bolat Destanı*, Hakasların *Ak Çibek Arıç Destanı*, Tuvaların *Möge Şagaan Toolay Destanı*, Altayların *Erke-Koo Destanı* (Arvas, 2012, s. 216-219) gibi bazı destanlarda göç olgusu çeşitli şekillerde işlenmektedir.

Göç olgusu, destanların yanı sıra *Orhon Yazıtları*'na da yansımıştır. *Kül Tigin Yazıtı*'nda "Kutsal Ötüken dağları halkı, (yerini yurdunu bırakıp) gittin. Doğuya gidenler(iniz) gittiniz, batıya gidenler(iniz) gittiniz" (Tekin, 2003, s. 45) sözleriyle göç olgusu ifade edilmiştir. Ayrıca *Dedem Korkudun Kitabı*'nın "Basat Depe Gözü Öldürdüğü Boyu Beyan Eder" kısmında göç olgusuna değinilmektedir:

"Hanum hey.

Meğer hanum bir gün Oğuz oturur iken üstüne yağı geldi, dün içinde ürkdü, göçdü. Kaçıp gider iken Aruz Koca'nun oğlancuğu düşmüş bir aslan bulup götürmüş beslemiş... Oğuz bir gün yaylaya göçdü. Aruzun bir çobanı varıdı. Adına Konur Koca

Sarı Çoban derler idi. Oğuz'un önünce bundan evvel kimse göçmez idi" (Gökyay, 2006, s. 145).

Ögel (2000, s. 5), Türklerin yeni yurtlar aramak ve yurt edinmek maksadıyla göç ettiklerini, Türk boylarının çok geniş bir coğrafyaya yayıldıklarını ifade eder. Ebûlgazi Bahadır Han'ın *Şecere-i Terâkime* adlı kitabında Oğuz Türkmenlerinin göçleri şöyle anlatılır:

"Oğuz ili, köçib, çeküb, yürümedük yol bar mu?
Üyün (evin) tutup, olturmaduk yurt bar mu?" (Ögel, 2000, s. 5).

Göç olgusu Türk halk kültürünün önemli unsurlarından biri olarak dikkat çekmektedir. Yazıtların ve destanların yanı sıra göç unsurunun işlendiği bir diğer alan Âşık edebiyatıdır. Âşık edebiyatında göç unsuru gurbet teması ve göçmenlik unsurlarıyla işlenmiştir. Halk hikâyelerinde âşıkların genellikle göç ettiği ve gurbette olduğu görülür. *Âşık Garip Hikâyesi*'ndeki Âşık Garip'in genç yaşta göç etmesi şiirlerine yansımaktadır. Âşık, gurbete kendi arzusuyla çıktığını ve bu durumun kendisi için iyi olmadığını ifade eder. Genç yaşta vatandan ayrı kalmanın ve kimsesizliğin ona üzüntü verdiğini de belirtmektedir:

...
Arzulayıp çıktım gurbet illere,
Ağlarım, sızlarım kimsem yoktur,
Yazık oldu düştüm dilden dillere,
Ağlarım, sızlarım kimsem yoktur.
...
Genç yaşımda terk eyledim vatanı,
Seyr eyleyüp gezerim cümle cihanı,
Şimdilik bu yerde kıldım mekânı,
Ağlarım, sızlarım kimsem yoktur (Türkmen, 2017, s. 187).

Halk hikâyelerinin yanı sıra âşıkların şiirlerinde de göç ve gurbet temaları yoğun bir şekilde işlenmektedir. Göç konusunun pek çok âşığın şiirine yansıdığı görülür. Bu isimlerden bir tanesi de Karacaoğlan'dır. Karacaoğlan'a göre dünya yalandır ve insan bu yalancı dünyadan ahiret hayatına göçecektir (Arı & Türkan, 2018, s. 267).

Yürü bire yalan dünya,
Sana konan göçer bir gün.
İnsan bir ekin misali,
Seni eken biçer bir gün (Başgöz, 1997, s. 133).

Türk kültüründe göçebelik kavramı ve göçer hayatı önem arz eder. Her göçün sonrasında bir gurbet ve özlenen bir sıra olmaktadır. Dolayısıyla âşık şiirinde göç, gurbet, sılaya özlem, geri gitme arzusu gibi temalar çokça işlenmiştir. Bu durumun yanı sıra yayla göçleri ve yayla kültürü de Türkmen göçlerinin önemli bir parçası olarak öne çıkmaktadır (Arı & Türkan, 2018, s. 267). Âşık edebiyatındaki pek çok şair gibi Âşık Celalî'nin şiirlerinde de göç olgusunun sıklıkla işlendiği görülür.

Bu çalışmada Celal Yenitürk'ün (Celalî) 2015 yılında yayımlanan *Gönül Gözü Sözün Özü* kitabı kullanılmış ve örnek şiirler bu kitaptan seçilmiştir.

1. Âşık Celal Yenitürk'ün (Celalî) Şiirlerinde Göç

Âşık Celalî, Osmanlı Devleti'nin son dönemleri ile Cumhuriyetin ilk yıllarında (1900-1933) İran'dan Türkiye'nin Van iline göç eden Küresünni/Küresinli Türkmenlerindendir. Arvas, Âşık Celalî'nin, 1952 yılında Van'ın Kasımoğlu Köyü'nde

doğduğunu ve küçükken geçirmiş olduğu bir göz hastalığı neticesinde görme yetisini kaybettiğini ifade eder (Arvas, 2005, s. 66). Âşık, küçüklüğünde kendisine okunan âşık kitaplarından âşık edebiyatını tanımıştır. Bunun yanı sıra Celâli, ağabeyinin açtığı “Muhabbet Çay Evi” isimli kahvede kendi çabası ile öğrendiği bağlama ile seslendirdiği türkülerle ile tanınmaya başlar. Celâli, âşıklar kahvesinde Erzurum’dan Âşık Reyhani, Âşık Mevlüt İhsâni, Âşık Mehmet Gülhani, Âşık Nuri Merâmî, Âşık İhsan Yağizer ve Kars yöresinden başka âşıkların geldiğini yine onlarla burada tanıştığını ifade eder. Saz çalmaya da bu yıllarda başlamıştır. Celâli, usta-çırak ilişkisi yetişmediğini ve birçok âşıktan etkilendiğini belirtir. Küçük yaşlardan itibaren âşık kültürüne ilgi duyan âşık, radyodan dinlediği birçok şiiri ezberinde tutmuştur. Şiir yazma yeteneğinin ise Allah tarafından kendisine bahşedildiğini dile getirir (Yığiter, 2023, s. 15-17).

Celal Yenitürk, şiirlerinde mahlas olarak “Celâlî” ismini seçmiştir. Günümüze kadar beş yüz civarında şiiri vardır. Şiirlerinde Türk halk edebiyatı gelenek ve göreneklerine bağlı olarak hece ve kafiye kullanmıştır. Genel olarak on birli hece ölçüsüyle koşma, sekizli hece ölçüsüyle semai tarzı şiirleri çoğunluktadır. Bu hece ölçülerinin dışında Âşık Celâlî on beşli, yedili hece ölçüsü ile de şiirler yazmıştır (Yenitürk, 2015, s. 32). Celâlî’nin şiirlerindeki genel olarak aşk, sevgi, din, tasavvuf, ilim, irfan, vatan, bayrak, doğa ve tabiat sevgisi ile alakalı konuların işlendiği görülür. Âşık Celâlî’nin şiirlerindeki göç ile alakalı unsurlara bakıldığında Türklerin Asya kıtasından Avrupa’ya yayılmaları, Türkiye’den yurt dışına gidenlerin göçleri, iç göçler, köyden kente göç, Türkmenlerin yayla göçleri vd. konularının işlendiği görülür.

1.1. Türk Göçleri

Türkler tarihin çeşitli dönemlerinde farklı coğrafyalara göç etmişlerdir. Türklerin göç etmelerinde fetih yoluyla yeni yurtlar elde etme isteği, iklim değişikliği ile kuraklaşan yerlerden daha verimli yerlere gitme, savaşlar, cihan hâkimiyeti ülküsü gibi sebepler öne çıkar. Türk göçleri milattan önce Hun Türkleri ile başlamış ve günümüze kadar çeşitli Türk boylarının göçleri ile devam etmiştir (Akçora, 1996, s. 241-243). Türklerin göçleri onların kültürlerini etkilemiş, sözlü ve yazılı edebiyatlarında çeşitli açılardan değerlendirilmiştir. Âşık edebiyatında şairler genel olarak bu konuya değinmişlerdir. Türklük kavramı tarihsel derinlik, kültürel unsurlar bağlamında işlenir. Asya’dan başlayan Türk tarihinin kökenleri binlerce yıl öncesine dayanmaktadır. Tarih boyunca Türk milleti pek çok devlet ve medeniyet kurmuş, göçler vesilesi ile dönüşümler yaşanmıştır. Türk göçleri, Âşık Celâlî’nin şiirlerinde de görülür. “Türklük” şiirinde Türklerin Asya’dan Avrupa’ya kadar olan göçleri örtülü bir şekilde verilmektedir.

...
Türklük hiç bulanmaz berrak bir pınar,
İsteyene kevser şerbeti sunar,
Beş bin yıldır yeşil kurumaz çınar,
O çınar ağacı Türklüktür Türklük.

...
Oğuzlarda Göktürklerde er idik,
Selçukludan Osmanlıya yürüdük,
Tüm cihanı adaletle bürüdük,
Adalet inancı Türklüktür Türklük (s. 300).

Türk tarihi göçlerle şekillenen bir geçmişe sahiptir. Türkler Orta Asya’dan dünyanın çeşitli yerlerine göç etmişlerdir. İslam öncesi ve sonrasında Türk boyları Avrupa’ya kadar ulaşmıştır. Bu göçlerde yeni yurt arama ve fetihler ön plana çıkmaktadır. Bu durum Âşık Celâlî’nin “Türklük” şiirinde de görülmektedir.

1.2. İç Göç

İç göçler bir ülke içerisinde bir yerden başka bir yere yapılan göç hareketliliğidir. Genel olarak kırsal kesimlerden gelişmekte olan şehir merkezlerine doğru nüfus hareketliliği iç göç bağlamında değerlendirilir (Bartram vd., 2017, s. 191). İç göç olgusu doğal düzeni gereğince gelişmekte olan ülkelerde, ülke içerisindeki kırsal alanlardan daha gelişmiş merkezlere doğru bir seyir izler. İç göç olgusu Türk edebiyatında birçok türde işlenen bir konudur. Bu konu Türk halk edebiyatında da birçok âşık tarafından işlenmiştir. Âşık Celalî'nin şiirlerindeki iç göç olgusuna bakıldığında öncelikle köyden kente bir göç görülmektedir. Daha sonra Van ilinden diğer illere göç etmek şiirlerine yansımıştır.

1.2.1. Köyden Kente Göç

Köyden kente olan göçler toplumsal yapıyı olduğu kadar halk edebiyatını da etkilemiştir. Bu bağlamda Âşık edebiyatı göç konusunun dile getirildiği önemli bir sözlü kültür alanı olarak öne çıkmaktadır. Âşık şiirlerinde göçün temel duygusal sonucu hasret ve hüzdür. Âşık, sürekli olarak geride bıraktığı yere dönme arzusundadır. Bu bağlamda hatıralar ve özlem ön plana çıkar. Âşık Celalî, "Yürüdüm" (1971) isimli şiirinde köyden kente yaptıkları göçü ele almaktadır. Âşığın, bu şiirinde göç olayının üzerinde bıraktığı duygusal izler ifade edilmektedir.

...

On dokuzda köyden taşındım Van'a,
Görmediğim gayet zor geldi bana,
Aşk hançeri hafif dokundu cana,
Deryayı ummana daldım yürüdüm.

...

Van ilinde hicran aşkım başladı,
Kimisi gül attı kimisi taşladı,
Bir kız sevdim o da beni haşladı,
Dert ile gam ile doldum yürüdüm (s. 42).

Köyden kente göç eden âşıklarda genel olarak bir özlem duygusu oluşmaktadır. Âşık şiirinde gurbette olan şairlerin ellerinde sazları, dillerinde sözleriyle bu durumdan yakındıklarını belirtir. Kültürel hafızada yaşanan yerin uzağına gitmek yani gurbette olmak olumsuz çağrışım yapan bir durumdur. Pek çok âşık gibi Celalî de bu durumdan şikâyet etmektedir.

1.2.2. Van'dan Diğer İllere Göç

Âşık şiiri, göçün bireyde ve toplumda bıraktığı izleri en doğal ve samimi şekilde yansıtan bir işlevdedir. Köyden kente göçün yoğun olarak yaşandığı dönemlerde bu konu âşıkların başlıca anlatılarından biri olmuştur. Âşık Celalî, 1971 senesinde Ankara'da göz tedavisi olmuştur. Hastanede yatarken yanına gelen doktorlar, uçan turnaları göstererek birçok âşığın turnalar ile alakalı şiirler yazdığını kendisinin de böyle bir şiir yazmasını isterler (Yenitürk, 2015, s. 371). Böylelikle Celalî, "Turnalar" isimli şiirini kaleme alır.

Başkent Ankara'da hasta yatarım,
Üstümüze kanat gerin turnalar,
Dost ahaba mektup yazarım,
Mektubumla Van'a erin turnalar.

...

Celali gurbette kedere dalmış,

Turnalar sizlere arzuhâl kılmış,
Anam babam Kasımoğlu'n'da ölmüş,
Onlara Fatiha verin turnalar (s. 372).

Göç olgusunun yansıdığı bir diğer şiir "Van'ımız"dır. Âşık Celalî 2011 yılında Van'da meydana gelen depremi konu edinmektedir. Depremde birçok işyeri, okul, hastane hasar görür. Vanlı bir halk ozanı olarak bu durum karşısında duygularını dile getirir (Yenitürk, 2015, s. 390). Depremde birçok kişi Van'dan diğer illere göç etmiştir. Âşık Celalî depremin Allah'ın takdiri olduğunu belirtmektedir. Aynı zamanda birlik ve beraberlik ile sağlam yapılar inşa edilerek depremin hasarlarının önlenebileceği ifade edilir.

...
Deprem öncesinde Van'a göçenler,
Şimdi Van'ı bırakıp da kaçanlar,
Kaçanlara kardeş kucak açanlar,
Kardeşliğe dua kılan Van'ımız.
...
Allah'ın takdiri böyle nedelim,
Sağlam yapı yapıp şükür edelim,
Birlik beraberlik fikri güdelim,
Birlik kıymetini bilen Van'ımız (s. 391).

Âşık Celalî 2012 Van'dan göç etmiştir. Bu durumun kendisini çok üzdüğü görülmektedir. Van'dan göç etmesi üzerine "Hoşça Kal" isimli şiirini kaleme almıştır (Yenitürk, 2015, s. 392). Van'dan ayrılmanın kaderde olduğunu, ama her zaman Van'ı düşündüğü ve ziyaret etmek istediğini dile getirir.

Nasipte varmış Van senden gitmek,
Gidiyorum özüm sen de hoşça kal.
Hep isterim seni ziyaret etmek,
Halkım, şehit, gazim sen de hoşça kal (s. 392).

Âşığın Van'dan diğer illere ilk göç olayının göz hastalığı dolayısıyla tedavi amacıyla Ankara'ya gitmesi olduğu görülür. Bu durumu "Turnalar" isimli şiiriyle dile getirmektedir. Diğer göç olayı ise Van'da meydana gelen depremin etki ettiği görülmektedir. Bu şiirlerden âşığın hastalığının tedavi edilmesi ve deprem gibi zorunlu sebeplerden dolayı göçün yaşandığı ortaya çıkmaktadır.

1.3. Dış Göç

Dış göçler genel olarak bir ülkeden başka bir ülkeye yapılan göçlerdir. Dış göçler bireysel isteğe bağlı olabileceği gibi toplumsal durumlardan da kaynaklanabilir (Koçak & Terzi, 2012, s. 172). Bu göçler yaşanan ülkenin gelişmişlik seviyesi, ekonomik düzeyi vb. birçok unsura bağlı olarak gerçekleşir. Dış göçlerin oluşmasına etki eden en önemli unsur daha iyi koşullarda yaşama isteğidir (Akıncı vd., 2015, s. 62-63). Türkiye'den de çeşitli sebeplerle Avrupa ülkelerine bireysel göçler olmaktadır. Göç eden insanların birçoğunda Türkiye özlemi, sıra duygusu oluşmaktadır. Türkiye'den diğer ülkelere gidenler, gitmiş oldukları yerlerde yurda özlem duygusu taşımaktadırlar. Ülkeden ayrı kalanlar, vatana hasret duyarlar. Bu durum Âşık Celalî'nin "Kardeşlerim" şiirinde işlenmektedir.

Şirin Türkiye'den ayrı kalanlar,
Vatanına hasret öz kardeşlerim.
Gurbet ilde gam efkâra dalanlar,
Dertli dertli dinler saz kardeşlerim.

...
 Burcu burcu kokar vatan toprağı,
 Zümrüt gibi yeşil ağaç, yaprağı,
 Ay yıldızlı şeref, şanlı bayrağı,
 Bayrağını seven siz kardeşlerim.

...
 Özlersiniz yurdun soğuk suyunu,
 Şehir, ilçe, köy, kent, temiz huyunu,
 Düğün, bayram her seçimde oyunu,
 Hep sılaya bakar göz kardeşlerim.

...
 Sıla derdi, derdinize dert ekler,
 Üstünüze mesuliyeti yükler,
 Ana, baba, eş, dost yolunuz bekler,
 Dileriz kavuşun tez kardeşlerim (s. 318).

Âşık Celalî'nin şiirinde öne çıkan unsurlardan bir tanesi de dış göç kavramıdır. Bu unsur genel olarak âşık hikâyelerinde işlenmektedir. Bu hikâyelerde âşıklar ellerinde sazları ile çeşitli coğrafyalara ve ülkelere gitmektedirler. Bunun yanı sıra günümüzde yurtdışına giden kişilerin göçleri vardır. Bu göçler, günümüz âşıklarının şiirine konu olmaktadır. Bu bakımdan Âşık Celalî'nin "Kardeşlerim" şiiri yurt dışına gidenlerin duygularını yansıtır.

1.4. Gurbet

Gurbet, bir kişinin doğup yaşamış olduğu yerden uzak bir yer (TDK, 2005, s. 800) olarak tanımlanır. Gariplik, yabancılık, yabancı bir yerde bulunma, başka bir memlekette olmak da gurbettir (Pala, 2010, s. 170). Halk şiirinde genel olarak gurbet teması iki farklı şekilde işlenmiştir. Bunlardan ilki kişinin doğup büyüdüğü yerden ayrılması, başka şehirlere göç etmesidir. İkinci olarak da halk şairlerinin sevdiğinden ayrı kalması, başka şehirlerde olmasalar da gurbet şeklinde yorumlanmıştır (Kökus, 2015, s. 67-68). Âşık Celalî de şiirlerinde gurbet temasına değinmiş ve ayrılığın, gurbette hasreti doğurduğunu, bu durumun bitmesini istediğini dile getirmiştir. Dünyada ve ahirette sevdiği ile birlikte olma isteği de şiire yansımıştır.

...
 Senden ayrımı gurbette,
 Gel beni koyma hasrette,
 Hem dünya hem ahirette,
 Birbirimiz seçek huban (s. 97).

Gurbet konusu halk kültürünün ve âşık edebiyatının en önemli unsurlarından biri olarak öne çıkmaktadır. Âşık hikâyelerinde âşıkların gurbete gittiği, sevdiği yerlerden ve yakınlarından ayrı kaldığı görülmektedir. Âşıklar için en zor durum sevdiklerinden ayrı kalmalarıdır. Bu durumun Celalî'nin şiirine yansıdığı görülür. Bu bağlamda âşıklar için gurbet, fiziksel ayrılığın yanı sıra sevdiklerinde ayrı kalmanın hüznüyle de birleşmektedir.

1.5. Türkmenlerin Yayla Göçü

Yaz aylarında yaylalara, kış aylarında ise uygun olan kışlık yerlere göç etmek hem Orta Asya hem de Orta Asya'nın dışında yaşayan Türklerin geleneksel yaşam şekillerinden biridir. Türk boyları mevsimsel şartlara göre hayvanlarının daha rahat yaşayabilecekleri yaylalara göç etmişlerdir. Bu yaşam tarzı Anadolu'daki pek çok

Türkmen boyunda görülmüştür (Köse & Törel, 2017, s. 987). İlkbahar geldiğinde genel olarak Türkmen aşiretleri eskiden devlerle günümüzde ise traktör vb. araçlarla yaylalara göç ederler. Sonbahara kadar bu konargöçer aşiretler kendilerine ait olan ya da kiraladıkları yaylaklarda kalmaktadırlar (Doğaner, 2015, s. 144). Türkmenlerin bahar aylarında yayla göçleri pek çok âşık gibi Celalî'nin şiirlerinde işlenen konulardan biridir. "Baharda" şiirinde Türkmenlerin yayla göçlerine değinmektedir. Yayla göçleri Türkmenlerde önemli bir yere sahiptir. Baharın gelişi ile beraber doğa canlanmakta ve yaylalara göçler olmaktadır. Âşık Celalî yaylalarda pınarların "ab-ı hayat" gibi çağıladığını, bu su ile bahçelerin, bağların yeşillendiğini söyler. Türkmenler ise baharın canlanması ile birlikte yaylalara göç eder.

...
Ab-ı hayat gibi pınarlar çağlar,
Suyla yeşillenir bahçeler bağlar,
Türkmen göçü çekti şen yayla, dağlar,
Güzeller yaylaya varır baharda (s. 353).

Türkmenlerin yayla göçleri Türk halk kültürünün önemli unsurlarındandır. Türkmenler doğal yaşamlarının bir gereği olarak yaz ve kış aylarında, hayvancılığa dayalı hayatlarına uygun olan yeni yerlere göç ederler. Bu göçler eski dönemlerde Türkmen boylarında yoğun bir şekilde yaşanmakta ve günümüzde de az da olsa devam etmektedir. Âşığın "Baharda" isimli şiiri de eski Türkmen göçlerinin kültürel boyutta bir yansımasıdır.

1.6. Dünyadan Göç Etmek

Türk şiirinde göç teması sadece bir yerden başka bir yere gitme anlamında kullanılmamaktadır. Göç etme birçok şiirde dünyadan ayrılma, vefat etme manasına gelir. Âşık Celalî göçmek konusunu "Zor Olur" şiirinde vefat anlamında kullanmıştır. Âşık, kıymetsiz durumlar için değerli olanlardan vazgeçilmemesi gerektiğini, bunun habersiz bir şekilde kişinin kendi boynuna urgan takması olduğunu ve hesap vermenin zor olacağını dile getirmektedir. Öte yandan kimsenin kanaat etmediği ve dünyadan göçmek ile işin bitmeyeceği, göçmenin kolay ama hesap vermenin zor olacağı da şiirde anlatılmaktadır.

...
Tek bir pire için yakma yorganı,
Bihaber boynuna takma urganı,
Bülbülün yerine seçme karganı,
Seçmek kolay hesap vermek zor olur.

...
Celali der kimse kanaat etmez,
Dipsiz ambar boş kiler rızık yetmez,
Bu dünyadan göçmek ile iş bitmez,
Göçmek kolay hesap vermek zor olur (s. 191).

Türk halk kültüründe ölüm geçiş dönemlerinin son kısmıdır. Ölüm ritüellerinde ölen kişinin diğer dünyada rahat etmesi için bazı uygulamalar olmaktadır. İslam kültüründe hatim bağışlama, mevlit okutma vb. uygulamalar vardır. Bu uygulamalar ile ölü yakınları vefat eden kimsenin hayrını isterler. Âşık Celalî'nin "Zor Olur" şiirinde kişinin dünyadan göç etmeden kendisinin bazı şeylere dikkat etmesi gerektiği aksi takdirde hesap vermenin kolay olmayacağı anlatılmaktadır.

Sonuç

Âşık Celalî'nin şiirlerindeki göç olgusuna bakıldığında göç kavramının çeşitli şekillerde işlendiği görülmektedir. Âşığın şiirlerinde Türklerin Orta Asya'dan başlayıp Avrupa'ya yayılmalarına değinilir. Celalî'nin şiirlerine yansıyan bir diğer durum iç göç olgusudur. İç göçte ilk olarak köyden kente olan göçler ele alınmakta, daha sonra zorunlu sebeplerden dolayı Van'dan diğer illere yapılan göçler işlenmektedir. Şiirlerdeki göç olgusu âşık edebiyatında olduğu gibi gurbet temasıyla birlikte anılmaktadır. Gurbet, bütün âşıklarda olduğu gibi Celalî'de de bir sıra özlemi oluşturmaktadır. Bunun yanı sıra göç konusunu öte dünyaya göçmek anlamında kullanıldığı da görülür. Ayrıca Türkmenlerin yayla göçleri geleneksel bağlamda anlatılır. Göç etmenin, âşığın şiirlerinde vefat etmek bağlamında da kullanılmaktadır.

Âşıklık geleneğinde göç, temel konulardan biri olarak dikkat çekmektedir. Âşık edebiyatında göç kavramı genellikle gurbet teması, yayla göçleri, vefat, diğer illere göç vb. bağlamlarda işlenmektedir. Bu bakımdan Celalî'nin şiirlerindeki göç olgusunun Âşıklık geleneğiyle ortaklık arz ettiği görülmektedir.

Kaynakça

- Adıgüzel, Y. (2018). *Göç sosyolojisi*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Akçora, E. (1996). Türk tarihinde göçler ve önemli sonuçları. *Bilig*, 2, 241-246.
- Akıncı, B., Nergiz, A. & Gedik, E. (2015). Uyum süreci üzerine bir değerlendirme: Göç ve toplumsal kabul. *Göç Araştırmaları Dergisi*, 1(2), 58-83.
- Arı, B., Türkan, H. K. (2018). Karacaoğlan'da Göç. *Türk Uluslararası Dil, Edebiyat ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi*, 6 (12), 263-282.
- Arvas, A. (2005). *Van âşıklık geleneği inceleme-metin*. [Yüksek Lisans Tezi]. Van: Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi.
- Arvas, A. (2012). Türk destanlarına yansıyan "göç olgusu"na genel bir bakış. *Motif Akademi Halk Bilimi Dergisi*, Balkanlar Özel Sayısı-I, 215-226.
- Bartram, D., Poros, M. V. & Monforte, P. (2017). *Göç meselesinde temel kavramlar*. (Çev. İtir Ağabeyoğlu Tuncay). Ankara: Hece Yayınları.
- Başgöz, İ. (1977). *Karacaoğlan*. İstanbul: Cem Yayınevi Eğitim Dizisi.
- Bilgi, L. (2006). *Türk romanında savaş sonrası Anadolu'ya göçler*. [Doktora Tezi]. İstanbul: Marmara Üniversitesi.
- Doğaner, A. (2015). Çukurovalı âşıkların dilinde konargöçerlik. *Çukurova Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 142-164.
- Ekici, S, Tuncel G. (2015). Göç ve insan. *Birey ve Toplum*, 5 (9), 9-22.
- Gökyay, O. Ş. (2006). *Dedem Korkudun kitabı*. İstanbul: Kabalcı Yayınları.
- Koçak, Y. & Terzi, E. (2012). Türkiye'de göç olgusu, göç edenlerin kentlere olan etkileri ve çözüm önerileri. *Kafkas Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 3 (3), 163-184.
- Kökus, C. (2015). Âşık Nurşah'ın şiirlerinde gurbet. *International Journal Of Eurasia Social Sciences*, 6 (20), 66-78.
- Köse, O. & Törel, T. (2017). *Kürtünde Çepni Türkmenleri ve geleneksel yayla göçleri 897-918, (geçmişten günümüze göç II)*. Samsun: Canik Belediyesi Yayınları.

- Ögel, B. (2000). *Türk kültür tarihine giriş, Türklerde köy ve şehir hayatı (Göktürklerden Osmanlılara)*. Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Pala, İ. (2010). *Ansiklopedik divan şiiri sözlüğü*. İstanbul: Kapı Yayınları.
- TDK. (2005). *Türkçe sözlük*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Tekin, T. (2003). *Orhon yazıtları, Kül Tigin, Bilge Kağan, Tonyukuk*. İstanbul: Yıldız Dil ve Edebiyat.
- Türkmen, F. (2017). *Âşık garip hikâyesi, inceleme-metin*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Yenitürk, C. (2015). *Gönül gözü sözün özü*. Ankara: Berikan Yayın Evi.
- Yiğiter, N. F. (2023). *Âşık Celal Yenitürk'ün hayatı, sanatı ve yayımlanmamış şiirleri*. [Yüksek Lisans Tezi]. Kırşehir: Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi.